

SUBA János
térképtárvezető
Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Hadtörténeti Térképtár,
Budapest

Directory map collection
Military history and Museum, Map Archive, Budapest
email: subajabos@mail.militaria.hu

A MAGYAR KIRÁLYSÁG HATÁRKIHGAZÍTÁSÁNAK
KÖLTSÉGEI 1890-1918 KÖZÖTT

COSTS OF THE BORDER ADJUSTMENT OF THE
KINGDOM OF HUNGARY BETWEEN 1890-1918

ABSTRACT

The most important condition for solving the border issue is to create proper financial circumstances as it indicates how seriously the task is taken. This study reviews the financial conditions of the border designation. These amounts primarily apply to the technical tasks: the costs of layout, boundary markers and mapping. In the given period it could take place as part of the yearly budget approved by the law, in a general term, like 'for national border adjustment' or under a particular name. It usually turned out within the procedure that the money was not enough, as always, therefore additional loans were necessary later approved by the Council of Ministers. It could be carried out using the budget of one of the Ministries. The study reviews the financial conditions of the border designation based on these perspectives. One of the most important tasks of the parliament was to approve the yearly Budget Act. The border designation as an item in the budget first appeared in paragraph IV, 1890 in the column 'costs of Ministry of Interior'. The last itemized denomination was the paragraph XXII, 1916, in which the cost of border designation appeared at the Ministry of Interior among the regular outcomes, while it belonged to the transitional outcomes at the Prime Minister's Office

Kulcsszavak: Magyar Királyság, határ, törvények, költségvetés

Keywords: The Kingdom of Hungary, border, law budget

1. Bevezetés

Az államhatárok megvonása egyben a terület szuverenitását is kijelöli, hiszen az államhatárok az államok kizárólagos hatalma (szuverenitása) alá eső területeket választanak el egymástól. A határok pontos megvonása ezért mind az állam belső élete, mind az államközi kapcsolatok szempontjából elengedhetetlen. Nem jogi, hanem politikai kérdés, hogy egy tényleges esetben hol vonják meg a határt. Az államhatár lényege, hogy nemzetközi jellegű választóvonal.¹

Az évszázadok során felhalmozódott vitás határszakaszok akadályai a polgári magyar állam kiépítésével újra a felszínre kerültek.² A magyar közigazgatás vezetőinek szembesülni kellett, amikor az állam földrajzilag körülhatárolt területét határjelekkel akarta megjelölni.³ Ezeket a kérdéseket meg kellett oldani, diplomáciai úton lerendezni, jogilag törvénybe iktatni, és a műszaki munkálatokat elvégezni.⁴

A jogi feltételeknél első helyen az országgyűlés által hozott törvénycikkek állnak.⁵ Ezek lezárták a két ország között politikai síkon lezajlott tárgyalásokat, az elért eredményeket rögzítik, másfelől ez a további munkák kiindulási alapja, mert meghatározzák a műszaki munkálatok menetét és a továbblépés lehetőségét. Így a törvények egy folyamatot zárnak le, annak végeredményét emelik törvényerőre (delimitáció), másrészt ebből kiindulva újabb más - geodéziai, térképészeti jellegű (demarkáció) folyamatokat indítanak el. Esetleg a törvény bizonyos időszakokat (évenként, 10 évenként) jelöl ki a határ felülvizsgálatára (redemarkálásra).

2. A határmegállapítás pénzügyi feltételei

A határkérdés megoldásának végrehajtásának három feltétele közül a pénzügyi feltételek megteremtése a legfontosabb, mert ez jelzi, hogy mennyire komolyan gondolták a feladat megoldását. A költségek tervezése a költségvetésben történhet az évenkénti költségvetésben törvényileg jóváhagyva, általánosan megfogalmazva, pl: „*országos határkiigazítás céljára*”, vagy pontos megnevezéssel. Általában menetközben derülnek ki, hogy pénz, (mint mindig) kevés, ezért póthitelek szükségesek, amelyeket a Minisztertanács hagyott jóvá. Ez történhet valamely minisztérium költségvetésnek terhére. E szempontok alapján vizsgáljuk meg a pénzügyi feltételeket.

2.1. Költségvetési törvények

Az országgyűlés tevékenységének egyik legfontosabb feladata volt az éves költségvetési törvény elfogadása. A költségvetési törvény az országgyűlés joggyakorlatában folyamatosan alakult és fejlődött ki. 1867. február 28-án Andrássy Gyula miniszterelnök, előterjesztést tett a Háznak arra, hogy a kormány az államháztartás vitelére a törvényhozástól felhatalmazást kapjon. Így jött létre az 1867. XVIII. tc.⁶

Az első rendszeres költségvetést Lónyay Menyhért 1868. ápr.16-án terjesztette elő, ez volt az 1868.XXVIII. tc. és kiemelte, hogy a magyar országgyűlés a közter-

hek megállapításának és az állami költségvetés évenkénti megszavazásának jogát teljes egészében először fogja gyakorolni. Ez a költségvetés még az úgynevezett nettó-rendszer szerint készült, ez az angol-amerikai rendszer, azaz az egyes igazgatási ágakra szükséges kiadásokat az azokban elérhető bevételek levonásával tüntette fel.

Az 1869. évi állami költségvetésről szóló 1868.L. tc., már eltért az előző évi költségvetési törvénytől.⁷ Ez bruttó-rendszerben készült, azaz külön sorolta fel az összes kiadásokat és külön a fedezetet. Ezzel az országgyűlés magáévá tette a francia költségvetési rendszert, amely, egy törvényben irányozza elő az összes kiadásokat és bevételeket, és azokat évről-évre a parlament elé terjeszti.

Az első teljes állami költségvetést az 1872.VII. tc., foglalja magában, amely minden részletével, minden minisztérium részéről külön indokolással kísérve terjesztett elő, és tartalmazta az előző költségvetési évre megszavazott tételekkel való összehasonlítást is.⁸

A költségvetési jog gyakorlására vonatkozó terjedelmesebb jogszabályok ezután csak az 1897. XX. tc.-ben jelennek meg, amelynek első fejezete 46 §-ban szabályozza a költségvetési előirányzat készítését, a költségvetési törvény összeállítását, végrehajtását és az állami vagyon kezelését.⁹

A költségvetés a kialakult évtizedes gyakorlat szerint az összes állami feladatok rendszeres összefoglalását és mérlegelését tartalmazza, vagyis az állam egész működési programját jelenti, tehát legmagasabb kormányzati tevékenységet is jelent: az állami élet teljes szervezését. Az 1897.XX. tc., értelmében a magyar költségvetés beosztása a következő:

Kiadási rész:

- A.) Rendes kiadások,
- B.) Rendkívüli kiadások,
  - a.) átmeneti kiadások
  - b.) beruházások,

Bevételi rész:

- A.) Rendes bevételek,
- B.) Rendkívüli bevételek.

Mindkét rész feloszlik fejezetekre (kormányzati ágak szerint csoportosulnak) A fejezetek címekre, a címek rovatokra ez utóbbiak pedig alrovatokra oszlanak fel.

A kiadási rész külön tünteti fel a személyi és külön a dologi kiadásokat.

Amikor a pénzügyi év kezdetekor a költségvetés az országgyűlés által nincs megszavazva, és a kormány nem kap felhatalmazást (indemnitást), hogy a költségvetés megszavazásáig az államháztartást a megelőző év költségvetés alapján vezesse, költségvetésen kívüli állapot áll be.

A dualizmus időszakában négyszer volt költségvetési törvényen kívüli állapot.¹⁰ A háború alatt, amikor nem volt költségvetési törvény, akkor a megelőző év költségvetése alapján működött a pénzelosztás, vagyis ugyanannyit terveztek a határkijelölésre, mint az előző költségvetésben.

3. Határkijelölés a költségvetési törvényekben

A vizsgálódásunk 24 költségvetési törvényt érint 22 év alatt a dualizmus korában. 24 költségvetési törvényben szerepel határmegállapításra kikülönített pénzösszeg. 1890-1916 között 44 esetben szerepel a „*határrendezés, határkiigazítás*” költségvetési tételként. Az 1891-i és az 1910-i költségvetési törvényben nem szerepel, mint tétel a határrendezési és határkiigazítási költség. 1905-ben pedig nem volt költségvetése az országnak az ismert belpolitikai események következtében.

A költségvetési törvények elemzését a következő szempontok alapján végezzük el: időszakasz:tól-ig, a költségvetési tételek és szervezet (melyik közigazgatási szervezet kapja a pénzt).

Az 1890. IV. tc.-ben jelenik meg először a határmegállapítás mint költségvetési tétel, a Belügyminisztérium Rendkívüli – Átmeneti, – kiadások rovatában¹¹ a román határvonalnak az 1888. XIV. tc., értelmében¹² teljesítendő megvizsgálása alkalmából felmerülő költségekre 15 000 Koronát¹³ terveztek.

Az utolsó tételes megnevezés az 1915/16 évi költségvetési évet törvénybeikötő 1916. XXII. tc., amelyben a rendes kiadások tételben a Belügyminisztérium általános közigazgatási kiadások rovatában az „Országos határrendezési és határkiigazítási költség” 16 000 Korona, míg a Miniszterelnökség rovatban az átmeneti kiadások tételben határrendezés címszó alatt 20 000 Korona, összesen 36 000 Korona volt tervezve.¹⁴ A háborús idők költségvetési törvényeit most nem elemezzük, mert a háború miatt a határkitűző munkálatokat beszüntették, illetve a már csak a betervezett műszaki munkálatok folytak. A háborús idők 10 darab költségvetési törvényeiben a már eddig tervezett pénzösszegeket állították be.¹⁵

A költségvetési tételek megnevezése szempontjából a határkijelölés költségeit három csoportba tudjuk osztani:

- Rendkívüli-átmeneti kiadások,
- Átmeneti kiadások és
- Rendes kiadások tétel alatt szerepelnek.

A rendkívüli átmeneti kiadások rovatban két esetben fordul elő, elsőnek az 1890. IV. törvényben¹⁶, amikor is a határkijelölésre megjelenik az elkülönített pénz a Belügyi tárcánál, és a már említett 1900. XIX. törvény is¹⁷, a rendkívüli átmeneti kiadások rovatban szerepelteti a határkijelölésre megszavazott pénzösszeget.

22 törvényben 1892-1916-ig átmeneti kiadások tétel alatt szerepel a határkijelölésre elkülönített pénz. Ebből 17 törvényben 1892-1909-ig a Belügyminisztérium költségvetésében található. Az 1899. VIII. tc.-től¹⁸ kezdve évenként 1909 L. tc.-ig.¹⁹ 10 törvényben a belügyi tárcánál az általános közigazgatási kiadások rovatban szerepelnek. Itt egyrészt az „*országos határrendezési és határkiigazítási költség*” címszó alatt általánosan megnevezve, másrészt viszont a tényleges éppen időszzerű határkijelölő munkálatokra van elkülönítve a pénz.

Az 1912 V. tc.-től²⁰ kezdve 4 éven keresztül jelenik meg a rendes kiadásként a határkijelölés költsége a Belügyi tárcánál, általánosságban „országos” megnevezés alatt.

1904. XXI. tc.-ben²¹ jelenik meg a Miniszterelnökség, mint költségvetési szerv a határkiigazítás végrehajtásnak folyamatában. A vizsgált időszakban 9 év költségvetésében, mint átmeneti kiadásként jelenik meg, először a 3 évig a határszakasz tényleges megnevezésével, majd 1908. XXVII. tc.-től²² 6 éven keresztül határszakasz megnevezése nélkül „határrendezési költségek” tétel alatt.

1904-től a határkijelölések végrehajtására két közigazgatási szervezet kap pénzt a költségvetésből. A Belügyminisztérium elsődlegessége adott, hiszen az „országos határvonal rendezésére és kiigazítása” a felügyelete és vezetése alatt zajlott. 1901-től a költségvetésben a Belügyi tárca e tételre egy keretszámot (tervezett) kapott, ez évenként 16 000 Koronát jelentett. 1901-1909-ig ez az összeg nem növekedett.

3.1. A „határkijelölés” összegei

1890 és 1915 között a költségvetésben 804 712 Korona volt tervezve. Ebben benne van a már említett 1900. XIX. tc., a maga 200 000 Koronájával, ami az egész összeg 25%-t (1/4-t) jelenti. Igaz külön tc.-ként jelenik meg. A pénzösszegek elosztásból is kitűnik, hogy a legnehezebb, a leghosszabb és így a legköltségesebb határszakasz a román határszakasz kijelölése volt. Amelyet a költségvetési törvények erre a célra fordított pénzösszegek nagysága is bizonyítja.

A dualizmus időszakában az összes költségek 38%-t 304 000 Koronát a román határszakasz munkálataira fordították. A román határszakasz munkálataira fordított pénzösszeg megoszlása a következő volt: 1890-ben a román határvonalnak az 1888. XIV. tc., értelmében teljesítendő megvizsgálása alkalmából felmerülő költségekre 15 000 Koronát jelöltek ki. 1894-1898 között 4 éven át évi 10 000, 1899-ben 5 000, 1900 és 1901-ben évi 12 000 Korona volt tervezve, hivatalos megfogalmazás szerint a „*magyar -román határrendezésből kifolyó háromszöglelési munkálatok keresztülvitele alkalmából felmerülő költségek*”. Illetve az 1900. XIX. tc., 200 000 Koronája, amely a román határszakaszon felállított határjelek kicserélése folytán felmerülő költségek fedezésére szükséges hitel engedélyezéséről szólt. Utoljára 1906-ban 10 000 Korona jelenik meg a „magyar-román határ háromszögtani felmérése alapján készülő új térképek előállítási költségeire”.

Az összegek megoszlása 10 év alatt történt, 1890., 1894-1901 között és 1906-ban a román határszakasz munkálataira tervezett pénzösszeg 70%-a 212 000 Korona (két törvényben) 1900-ban került megszavazásra. A fennmaradó 30% 104 000 Korona viszonylag arányosan oszlik meg évenkénti lebontásban: 1890-ben 5%, 1894-1898 között és 1906-ban 3%, 1901-ben 4% az egészhez viszonyítottan. A román határszakasz munkálataira összesen 304 000 Korona-t terveztek a belügyi tárca terhére. Ez a belügyi tárca erre a célra kikülönített költségének több mint a felét 54%-t jelentette.

A fennmaradó 46%, az a belügyi tárca másik tételének az „országos határvonal rendezésére és kiigazítása” címén kiutalt pénzösszeg volt. Ez 1892 XIV. tc.-től²³ kezdődött és tartott a dualizmus végéig. Az itt szereplő pénzösszeg nagysága 1892-1898 között évi 6 000, 1899-ben 3 000, 1900-ban 26 000, 1901-től évi 16 000 Korona volt. E tétel alá minden akkor „időszerű” határkiigazítás „pénzügyi biztosítása” belefért. Itt általában személyi kiadásokat számoltak el.

Ennek százalékos megoszlása a következő volt: az összes tervezett pénzösszegeből 1892-1898 között 2,3%-az, 1899-ben 1%, 1900-ban 10%, 1901-1916-ig évi 6% volt. 1892-1916 között e tétel alatt összesen 263 000 Koronát terveztek. Ez az összes határmegállapítási költségvetésnek 33%-t jelentette. A belügyi tárca „országos határvonal rendezésére és kiigazítása” címén 263 000 Koronát, míg a román határszakasz munkálataira 304 000 Korona-t kapott a költségvetésből. Ez a vizsgált időszakban összesen 567 000 Koronát tett ki. Ez az összes határkiigazítási költségnek 70%-t jelentette.

A határkijelölés folyamata azonban ennél többre került, ezért a pénz másik részét a Miniszterelnökség adta tényleges műszaki munkálatokra, majd 1908-tól már a tényleges határszakasz megnevezése nélkül jelenik meg a költségvetésben. Ez azért volt, mert a már elkezdett műszaki munkálatok elhúzódtak. Így nem kellett a költségvetésben megnevezni a már munkába vett határszakaszt.

A fennmaradó 30%-t 237 712 Koronát a Miniszterelnökségnek kiutalt pénzösszeg alkotta, amely 1904.XXI. tc.-től²⁴ jelenik meg a költségvetési törvényekben 1907 IX. tc.-ig.²⁵ tényleges megnevezéssel. Amelynek a megoszlása a következő volt: A horvát határszakasz kijelölésére három alkalommal: 1904-ben, 1906-ban, és 1907-ben évente 14 000 Koronát terveztek. Ez az összeg 1904-ben és 1907-ben a határkijelölés éves költségvetéséből 25%-t, 1906-ban 21%-t jelentette. Ez három év alatt 42 000 Koronát jelentett. Ezzel párhuzamosan a stájer határ kijelölésére 1904-ben és 1906-ban 25 356 Koronát, míg 1907-ben 25 000 Koronát terveztek. Ez 1904-ben a határkijelölés éves költségéből 45%-t, 1906-ban 38%-t, 1907-ben 45%-t jelentett. Ez három év alatt 75 712 Koronát jelentett. Ez 55%-l volt több mint a horvát határszakasz.

1908-tól évente 20 000 Koronát terveztek a „határrendezési költségekre” a Miniszterelnökség kiadási rovatába. Ez az összeg 56%-a volt az erre a célra tervezet költségeknek. A fennmaradó 16 000 Korona a Belügyminisztérium költségvetésébe volt tervezve. Ez azt jelentette, hogy a költségeknek 1904-től 56%, 1905-ben 60%, 1907-ben 71%, 1908-tól évente 56%-át jelentette az összes ilyen jellegű kiadásoknak.

A Miniszterelnökség megjelenése a költségvetési tételben azt jelentette, hogy a politikai vezetés a már politikailag megoldásra váró, vagy már megoldott való határkérdések megoldásának befejezésére ily módon látott gyors megoldási lehetőséget. A Belügyminisztérium pedig általában- a román határszakasz műszaki kijelölése után - az „országos” vagyis az egész ország határvonalának „karbantartására” tervezte be a pénzösszeget a költségvetésben. Ezt a már említett számok

és százalékok is mutatták. Összesen 804 000 Korona volt, amelyből a Belügyminisztériumnak 567 000 Korona jutott: amelynek megoszlása az „országos határvonalra” 263 000 Korona, a román határszakaszra 304 000 Korona.

A Miniszterelnökségnek 231 712 Koronát utaltak ki, megoszlása: a horvát határszakaszra 42 000 Korona, a stájer határszakaszra 75 712 Korona, és általánosan (név nélkül 120 000 Korona jutott.

3.2. Az „országhatárrendezés” és „határkiigazítás” tervezet költségeinek túllépése

A hiteltúllépés alános volt a tárgyalt időszakban. A költségvetés tervezése egy dolog a valóságban azonban mindig kevés volt. Hiteltúllépések mindig előfordultak, ezért a munkálatokat irányító Belügyminisztérium vezetője, illetve a Miniszterelnökség póthiteleket kért, amelyet a Minisztertanácsnak kellett jóváhagynia. Ezekből a póthiteligénylések összegéből tudjuk igazán rekonstruálni a határmegállapítás tényleges költségét, amelyet a munkálatokat irányító tárca erre a célra fordított. Néhány példát kiragadva ennek alátámasztására, évek szerint haladva:

1901. febr.13-i Minisztertanácsi ülésen a Miniszterelnökség túlkiadásai között találjuk a Sichenburg-Marienthali határkiigazítási költségekre 1 800,16 Korona előirányzat nélküli kiadást.²⁶

1900. márc.14-i Minisztertanácsi ülésen a Belügyminisztérium hiteltúllépést jelentett be. Ez a túlkiadás a magyar-román határ háromszögelési munkálatainál következett be. Az 1899. évi költségvetésben átmeneti kiadások V. fejezet 6. tétel alatt lévő 5 000 forinton felül a magyar-román határ háromszögelési munkálatai során felmerült 520, 74 forint túlkiadás.²⁷

1900. márc.21-i Minisztertanácsi ülésen döntés született a magyar-román határvonalon felállított határjelek kicserélésére. A jóváhagyott törvényjavaslattal és az összegből a Belügyminisztérium már 1900 ápr. 25-én túlkiadást jelentett be.²⁸ A határjelek kicserélésével megbízott államépítészeti hivatalokat az építési anyagoknak kellő időben való beszerzésére és a szükséges előkészületek megtételére 94 000 Korona előleget utalt ki a saját költségvetéséből.

1900. márc.28-án a Belügyminisztérium túlkiadás jelentett be a határrendezési és igazgatási költségekre. Az előirányzott 3 000 Forint, valamint a Minisztertanács által legutóbb engedélyezett 10 000 forintnyi póthitelen felül a magyar-román határ, Zala és Belovar-Körös és Varasd vármegyék közötti határvonal műszaki költségei miatt 1 259 Forint, vagyis 2 518,10 Korona túlkiadás merült fel.²⁹

A Belügyminisztérium az 1901. ápr.2-i ülésen bejelentette, hogy a Belügyi tárca 1900. évi költségvetésében az átmeneti kiadások VII. fejezet 8 cím „országos határrendezési és határkiigazítási költségek” címén felvett 26 000 Korona hitelen felül 1 587, 21 Korona túlkiadás merült fel. Amiatt, hogy Zala és Belovar-Körös, valamint Varasd vármegyék közötti határrendezés műszaki munkálatai során 631,21 Korona költséget még a költségvetési időszak letelte előtt át kellett utalni a Pénzügyminisztériumnak.³⁰

A Belügyminisztérium 1912 évi elszámolásából kiderül, hogy a rendkívüli kiadások, átmeneti kiadások III. fejezet 2. cím alatt a „határrendezési költségekre” felvett 20 000 K hitellel szemben kifizettek 36 141,19 Koronát, így 16 141,19 Korona túlkiadás merült fel. Ez a túlkiadás onnan ered, hogy a Stájerország mentén elvonuló államhatár rendezési költségeire a Horvát-Szlavón „beligazgatási hitel, illetve a pénzügyi tárca terhére” előlegezett kiadásokat a tervezetnek megfelelően átutalták. A többletkiadás azért lépett fel, mert a „határrendezési költségekre” előirányzott hiteleket több éven át nem vették, vagy kis mértékben vették igénybe. „Az 1912 évet megelőzően számításba vett kiadások átutalásának szükségessége csak 1912-ben állt elő.”³¹

A háborús évek alatt is szóba kerültek a határrendezési munkálatok túlkiadásai is. 1914. okt. 9-én a Minisztertanács azt tárgyalta, hogy Horvát-Szlavónország és Stájerország, Krajna, illetve Dalmácia közötti határvonalon folytatott határrendezési munkálatoknál az 1914 év első felében személyi és dologi költségek tekintetében 1616,70 Korona kiadás merült fel. Mivel 1914-ben a határrendezési költségekre csak 10 000 Korona hitelt szavaztak meg, így 6016,70 Korona túlkiadás mutatkozik.³²

Az 1916. szept. 1-i ülésen a Pénzügyminisztérium a magyar-osztrák államhatár és Horvát-Szlavónország és Krajna, illetve Stájerország menti szakaszán végzett határrendezési munkálatok miatt a felmerült költségek fejében 32 763,45 Korona megtérítését kérte. Így a ME „átmeneti kiadásainak” V. fejezet. 2. címe alatt „Határrendezési költségekre” az 1914/15 évre megállapított és az 1916 évi XXII. tc. értelmében az 1917/18 költségvetési évre is irányadó első felére is érvényben lévő 20 000 Korona hitel terhére így a 2 763,45 Korona túlkiadás mutatkozott.³³

1918. jan. 4-i Minisztertanács ülésen a Pénzügyminisztérium magyar-osztrák államhatár és Horvát-Szlavónország és Krajna, illetve Stájerország menti szakaszán végzett határrendezési munkálatok miatt a felmerült költségek fejében 28 988,88 Korona megtérítését kérte. Így az 1917/18 költségvetési évre is irányadó költségvetés szerint rendelkezésre álló 20 000 Korona hitel terhére eddig kiutaltak 11 014,96 Koronát. A rendelkezésre álló hitel így csak 8 985,14 Korona. A most kért 28 988,84 Korona kiutalása után 20 003,84 Korona túlkiadás mutatkozott.³⁴

4. Összegzés

A kiragadott példák is mutatják, hogy a határmegállapításra kikülönített pénzek nem fedezték a határmegállapítás folyamatának tényleges költségeit. Amit tudtak azt a költségvetési tc.-ben beállították, ez általában a folyamatban lévő (műszaki) munkálatok végrehajtására, illetve folytatásának fedezésre volt elég. A menetközben felmerült pénzösszeg elszámolása a Belügyminisztérium, ill. a Miniszterelnökség hitelkeretét terhelték meg, úgy hogy a következő évre tervezett költségvetésből utalták át. Azoknál a munkálatoknál ahol az osztrák kormány is érdekelve volt, pl: Román esetében ott a költségeket természetesen megosztották, illetve a megállapodás szerint fizették a határkijelölés költségeit.

Összesítve a Belügyminisztérium és a Miniszterelnökség részére tervezett kiadásokat megállapíthatjuk, hogy a költségek a vizsgált időszakban állandóan növekedtek, illetve beálltak egy adott szintre, amelyet továbbiakban „önműködően betervezték”.

Megállapítható, hogy a kezdeti 6 000 Koronáról (1892, 1893,) állandóan emelkedett először beállt 16 000 Koronára 6 éven át (1894-1898, és 1902-1903) majd 1899-ben visszaesett 8 000 Koronára. 1900-ban elérte a maximumot 238 000 Koronával, majd 1901-ben 28 000 Korona volt. 1905-től a Miniszterelnökségtől kiutalt pénzüsszegek miatt megnötek átlag 55-65 000 Koronára, majd 1908-tól beállt évi 36 000 Koronára. Amely állandó maradt a költségvetési törvényekben. A tervezett műszaki munkálatokra külön tétel alatt utaltak ki pénzüsszegeket. pl: 1890-ben 15 000 Koronát, illetve a már említett 1900 XIX.tc-ben 200 000 Koronát.

JEGYZETEK / NOTES

1. Az államhatárról bővebben: Suba János: Államhatár-elméletek a XIX-XX századi szakirodalomban In: „Az ezer éves magyar rendvédelem” Rendvédelem-történeti füzetek XI. évf./14. sz. Budapest 2005 127-132.p. Suba János: Az államhatár fogalmának változásai a magyar földrajzi szakirodalomban In: Az Integrálódó Európa politikai földrajza III. magyar politikai földrajzi tanácskozás Pécs, 2002. november 7-8. (szerk: Reményi Péter PTE TTK FI. Pécs. 2004. 125-129. p.
2. Suba János: A Dualista Magyarország államhatárának kialakulása 1868 -1918 között In: „Dualista Magyarország rendvédelme” Rendvédelem-történeti Tudományos Konferencia. Előadás a Rendőrtiszti Főiskolán Rendvédelem-történeti Füzetek III./4. sz.(szerk: Dr. Újhelyi Gabriella) Budapest 1993. 87-101. p.
3. A határjelekről bővebben: Suba János: Az Államhatár és határjelei In: „Az ezer éves magyar rendvédelem” Rendvédelem-történeti füzetek XI. évf./14. sz. Budapest 2005. 120-126.p
4. Közigazgatási vetületéről lásd: Suba János: A polgári Magyarország közigazgatási beosztásának alakulása a határváltozások tükrében 1867-1941 között In: „A Közigazgatás, a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában” XIII. Rendvédelem-történeti tudományos konferencia 1999. Október 6 -7. Rendvédelem-történeti Füzetek X. évf./12. szám Budapest 2001 102 - 107. p
5. A határviták, és azok megoldása mindig végig kísérték a magyar törvényalkotást. Lásd: Suba János: A történelmi Magyarország államhatáráról szóló törvények IN: „Az ezer éves magyar rendvédelem” Rendvédelem-történeti füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis), XI. évf./14. sz. Budapest 2005. 102-119.p.
6. 1867. évi XVIII. törvénycikk Az 1868-dik év első év harmada folytán viselendő közterhekről
7. 1868. évi L. törvénycikk Az 1869-ik évi államköltségvetésről
8. 1872. évi VII. törvénycikk Az 1872. évi államköltségvetésről
9. 1897. XX. tc., Az állami költségvetés megállapításának szabályai

10. Az első 1899. január 1-március 19-ig, a második 1903. május 1-től- 1904. március 30-ig, a harmadik 1905. január 1-től 1906. június 9-ig, a negyedik pedig 1910. január 1-től augusztus 12-ig tartott. (Suba J.)
11. 1890. évi IV. törvénycikk Az 1890. évi államköltségvetésről.
12. 1888. évi XIV. törvénycikk Az osztrák-magyar Monarchiának Romániával, a Monarchia két állama és Románia közt fennforgott határvillongások kiegyenlítése végett, a határvonal újabb megállapítása és azzal kapcsolatos kérdések szabályozása tárgyában kötött, s Bukarestben 1887. évi december 7-én november 25-én aláírt nemzetközi egyezmény becikkelyezéséről
13. 1867-től a hivatalos fizető eszköz az ezüstalapú Osztrák-magyar forint =100 krajcárt ért 1882-ig. 1878-ban alakult meg az Osztrák-Magyar bank, amely 1880-tól bocsátott ki egyik oldalán német, másik oldalán magyar nyelvű bankjegyeket. 1882-től áttértek egy új aranyalapú valutára, amely a Korona elnevezést kapta. A Korona volt aranyban (10, 20 Korona), illetve papírpénzben. A Korona 1926. december 31-ig volt érvénybe.
14. 1916. évi XXII. törvénycikk Az 1916/17. költségvetési év első hat hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról.
15. Lásd: 1914. I. tc., 1915.XV.tc., 1915. XXI. tc., 1916. XXII.tc. 1916.XL.tc., 1917.IX. tc., 1917.XIII.tc., 1918. III.tc., 1918.VIII. tc., 1918. X. tc.
16. 1890. évi IV. törvénycikk Az 1890. évi államköltségvetésről
17. 1900. évi XIX. törvénycikk A magyar-román határvonalon felállított határjelek kicserélése folytán felmerülő költségek fedezésére szükséges hitel engedélyezéséről
18. 1899. évi VIII. törvénycikk Az 1899. évi állami költségvetésről
19. 1900. évi XIX. törvénycikk A magyar-román határvonalon felállított határjelek kicserélése folytán felmerülő költségek fedezésére szükséges hitel engedélyezéséről
20. 1912. évi V. törvénycikk Az 1912. évi állami költségvetésről
21. 1904. évi XXI. törvénycikk Az 1904. évi állami költségvetésről
22. 1908. évi XXVII. törvénycikk Az 1908. évi állami költségvetésről
23. 1892. évi XIV. törvénycikk Az 1892. évi állami költségvetésről
24. 1904. évi XXI. törvénycikk Az 1904. évi állami költségvetésről
25. 1907. évi IX. törvénycikk 1907. évi állami költségvetésről
26. 1901. február 13-i Minisztertanácsi ülés jegyzőkönyve MOL K 27
27. 1900. március 14-i Minisztertanácsi ülés jegyzőkönyve MOL K 27
28. 1900. március 21-i Minisztertanácsi ülés jegyzőkönyve MOL K 27
29. 1900. március 28-i Minisztertanácsi ülés jegyzőkönyve MOL K 27
30. 1901. április 2-i Minisztertanácsi ülés jegyzőkönyve MOL K 27
31. 1913. május 5-6 Minisztertanácsi ülés jegyzőkönyve MOL K 27
32. 1914. október 9-i Minisztertanácsi ülés jegyzőkönyve MOL K 27
33. 1916. szeptember 1-i. Minisztertanácsi ülés jegyzőkönyve MOL K 27
34. 1918. január 4-i Minisztertanácsi ülés jegyzőkönyve MOL K 27.

FORRÁSOK / SOURCES

Az állami költségvetések törvényei. Országos Törvénytár (továbbiakban OT.)

- 1870. XI. tc., 1870. évi állami költségvetés OT. 1869-1871.,
- 1871. X. tc., 1871. évi állami költségvetés OT. 1869-1871.,
- 1872. VII. tc., 1872. évi állami költségvetés OT. 1872-1874.,
- 1873. XXI. tc., 1873. évi állami költségvetés OT. 1872-1874.,
- 1873. XXXV. tc., 1874. évi állami költségvetés OT. 1875-1876.,
- 1875. XXXIII. tc., 1875. évi állami költségvetés OT. 1875-1876.,
- 1875. LV. tc., 1876. évi állami költségvetés OT. 1875-1876.,
- 1876. XLVI. tc., 1877. évi állami költségvetés OT. 1875-1876.,
- 1878. XVII. tc., 1878. évi állami költségvetés OT. 1877-1878.,
- 1879. XII. tc., 1879. évi állami költségvetés OT. 1879-1880.,
- 1880. XXI. tc., 1880. évi állami költségvetés OT. 1879-1880.,
- 1880. LVII. tc., 1881. évi állami költségvetés OT. 1879-1880.,
- 1882. IV. tc., 1882. évi állami költségvetés OT. 1882-1883.,
- 1883. IV. tc., 1883. évi állami költségvetés OT. 1882-1883.,
- 1884. I. tc., 1884. évi állami költségvetés OT. 1884-1886.,
- 1885. II. tc., 1885. évi állami költségvetés OT. 1884-1886.,
- 1886. VI. tc., 1886. évi állami költségvetés OT. 1884-1886.,
- 1887. XII. tc., 1887. évi állami költségvetés OT. 1887-1888.,
- 1888. VI. tc., 1888. évi állami költségvetés OT. 1887-1888.,
- 1889. XVIII. tc., 1889. évi állami költségvetés OT. 1889-1891.,
- 1890. IV. tc., 1890. évi állami költségvetés OT. 1889-1891.,
- 1890. XXXIX. tc., 1891. évi állami költségvetés OT. 1889-1891.,
- 1892. XIV. tc., 1892. évi állami költségvetés OT. 1892-1893.,
- 1893. VII. tc., 1893. évi állami költségvetés OT. 1892-1893.,
- 1893. XXXIX. tc., 1894. évi állami költségvetés OT. 1892-1893.
- 1895. IV. tc., 1895. évi állami költségvetés OT. 1894-1895.,
- 1896. VI. tc., 1896. évi állami költségvetés OT. 1896.,
- 1897. XI. tc., 1897. évi állami költségvetés OT. 1897.,
- 1898. VI. tc., 1898. évi állami költségvetés OT. 1898.,
- 1899. VIII. tc., 1899. évi állami költségvetés OT. 1899.,
- 1900. VI. tc., 1900. évi állami költségvetés OT. 1900.,
- 1901. IV. tc., 1901. évi állami költségvetés OT. 1901.,
- 1902. XII. tc., 1902. évi állami költségvetés OT. 1902.,
- 1904. V. tc., 1903. évi állami költségvetés OT. 1904.,
- 1904. XXI. tc., 1904. évi állami költségvetés OT.

1904., 1906. IX. tc., 1906. évi állami költségvetés OT.
1906., 1907. IX. tc., 1907. évi állami költségvetés OT.
1907., 1908. XXVII. tc., 1908. évi állami költségvetés OT
1908., 1908. L. tc., 1909. évi állami költségvetés OT. 1909.,
1911. XIV. tc. 1911. évi állami költségvetés OT. 1911.
1912. V. tc. 1912. évi állami költségvetés OT. 1912.,
1912. LXVI. tc. 1913. évi állami költségvetés OT. 1913.
1914. XXVII. tc. 1914/15. évi állami költségvetés OT. 1914.,

FÜGGELÉK / APPENDIX

1. táblázat. Az államhatár-megállapítás pénzügyi feltételeinek törvényi biztosítása. A dualista Magyarország 1890 - 1916 évi költségvetésében
Table 1: Legal guarantee for the financial conditions of border designation in the 1890-1916 budget.

A)

Sor-szám	Év	Év törvény	Költségvetési tétel	Költségvetési szerv	Költségvetési tétel megnevezése	Határ szakasz	Összeg	Összes összeg
1.	1890	1890. IV. tc.	Rendkívüli Átmeneti kiadások	Belügyminisztérium	A romániai határvonalnak az 1888. XIV. tc. értelmében teljesítendő megvizsgálása alkalmából felmerülő költségekre	román	15 000	15 000
2.	1892	1892. XIV. tc.	Átmeneti kiadások	Belügyminisztérium	Határrendezési és határkiigazítási költség	országos	6 000	6 000
3.	1893	1893. VII. tc.	Átmeneti kiadások	Belügyminisztérium	Országos határrendezési és határkiigazítási költség	országos	6 000	6 000
4.	1894	1894.	Átmeneti kiadások	Belügyminisztérium	Országos határrendezési és határkiigazítási költség	országos	6 000	16 000
5.		XXXI. tc.			A magyar -román határrendezésből kifolyó háromszögletési munkálatok keresztülvitele alkalmából felmerülő költségek	román	10 000	
6.	1895	1895.	Átmeneti kiadások	Belügyminisztérium	Országos határrendezési és határkiigazítási költség	országos	6 000	16 000
7.		IV. tc.			A magyar -román határrendezésből kifolyó háromszögletési munkálatok keresztülvitele alkalmából felmerülő költségek	román	10 000	
8.	1896	1896.	Átmeneti kiadások	Belügyminisztérium	Országos határrendezési és határkiigazítási költség	országos	6 000	16 000
9.		VI. tc.			A magyar -román határrendezésből kifolyó háromszögletési munkálatok keresztülvitele alkalmából felmerülő költségek	román	10 000	
10.	1897	1897.	Átmeneti kiadások	Belügyminisztérium	Országos határrendezési és határkiigazítási költség	országos	6 000	16 000
11.		XI. tc.			A magyar -román határrendezésből kifolyó háromszögletési munkálatok keresztülvitele alkalmából felmerülő költségek	román	10 000	
12.	1898.	1898.	Átmeneti kiadások	Belügyminisztérium	Országos határrendezési és határkiigazítási költség	országos	6 000	6 000

13.		VI. tc.			A magyar -román határrendezésből kifolyó háromszögelési munkálatok keresztülvitele alkalmából felmerülő költségek	román	10 000	16 000
14.	1899.	1899.	Átmeneti kiadások	Belügyminisztérium	Országos határrendezési és határkiigazítási költség	ország- gos	3 000	
15.		VIII. tc.		ált. közigazgatási kiadások	A magyar -román határrendezésből kifolyó háromszögelési munkálatok keresztülvitele alkalmából felmerülő költségek	román	5 000	8 000
16.	1900	1900.	Átmeneti kiadások	Belügyminisztérium	Országos határrendezési és határkiigazítási költség	ország- gos	26 000	
17.		VI. tc.		ált. közigazgatási kiadások	A magyar -román határrendezésből kifolyó háromszögelési munkálatok keresztülvitele alkalmából felmerülő költségek	román	12 000	38 000
18.	1900	1900 XIX. tc.	1900 évi rendkívüli kiadások	Belügyminisztérium ált. közigazgatási kiadások külön rovatban	A magyar -román határszakaszon felállított határjelek kicserélése folytán felmerülő költségek fedezésére szükséges hitel engedélyezéséről.	román	200 000	200 000

B)

Sor szám	Év	Év törvény	Költségve- tési tétel	Költségvetési szerv	Költségvetési tétel megnevezése	Határ szakasz	Összeg	Összes összeg
19.	1901	1901.	Átmeneti kiadások	Belügyminisztérium	Országos határrendezési és határkiigazítási költség	ország- gos	16 000	
20.		IV. tc.		Ált. közig. kiadások	A magyar -román határrendezésből kifolyó háromszögelési munkálatok költsége	román	12 000	28 000
21.	1902	1902. XII. tc.	Átmeneti kiadások	Belügyminisztérium ált. közig. kiadások	Országos határrendezési és határkiigazítási költség	ország- gos	16 000	16 000
22.	1903	1904. V. tc.	Átmeneti kiadások	Belügyminisztérium Ált. közig. kiadások	Országos határrendezési és határkiigazítási költség	ország- gos	16 000	16 000

23.	1904	1904.	Átmenti kiadások	Miniszterelnökség	Horvát-dalmát határrendezés költségeinek fedezése	horvát	14 000	
24.		XXI. tc.		Belügyminisztérium ált. közigaz. kiadások	Horvát- Stájer határrendezés költségeinek fedezése	horvát	25 356	
25.					Országos határrendezési és határkiigazítási költség	országos	16 000	55 356
26	1906	1906.	Átmenti kiadások	Miniszterelnökség	Horvát-dalmát határrendezés költségeinek fedezése	horvát	14 00	
27		IX. tc		Belügyminisztérium	Horvát- Stájer határrendezés költségeinek fedezése	horvát	25 356	
28.					Országos határrendezési és határkiigazítási költség	országos	16 000	
29.				Ált. közigazgatási kiadások	A magyar -román határ trigonometria felmérése alapján készülő új térképek előállítás költségeire	román	10 000	65 356
30.	1907	1907.	Átmenti kiadások	Miniszterelnökség	Horvát-dalmát határrendezés költségeinek fedezése	horvát	14 00	
31.		IX. tc.		Belügyminisztérium ált. közig. kiadások	Horvát- Stájer határrendezés költségeinek fedezése	horvát	25 000	
32.					Országos határrendezési és határkiigazítási költség	országos	16 000	55 000
33	1908	1908.	Átmenti kiadások	Miniszterelnökség	Határrendezési költségek		20 000	
34.		XXVII. tc.		Belügyminisztérium ált. közig. kiadások	Országos határrendezési és határkiigazítási költség	országos	16 000	36 000
35	1909	1909.	Átmenti kiadások	Miniszterelnökség	Határrendezési költségek		20 000	
36.		L. tc.		Belügyminisztérium ált. közig. kiadások	Országos határrendezési és határkiigazítási költség	országos	16 000	36 000
37.	1911	1911. XIV. tc	Rendes kiadások	Belügyminisztérium ált. közig. kiadások	Országos határrendezési és határkiigazítási költség	országos	16 000	

38.			átmeneti kiadások	Miniszterelnökség	Határrendezési költségek		20 000	36 000
39.	1912	1912. V. tc.	Rendes kiadások	Beltűgyminisztérium ált. közig. kiadások	Országos határrendezési és határkiigazítási költség	országos	16 000	
40.			átmeneti kiadások	Miniszterelnökség	Határrendezési költségek		20 000	36 000
41.	1913	1912. LXVI. tc.	Rendes kiadások	Beltűgyminisztérium ált. közig. kiadások	Országos határrendezési és határkiigazítási költség	országos	16 000	
42.			átmeneti kiadások	Miniszterelnökség	Határrendezési költségek		20 000	36 000
43.	1914 1915	1914. XXVII. tc.	Rendes kiadások	Beltűgyminisztérium ált. közig. kiadások	Országos határrendezési és határkiigazítási költség	országos	16 000	
44.			átmeneti kiadások	Miniszterelnökség	Határrendezési költségek		20 000	36 000
43.	1915 1916	1916. XXII. tc.	Rendes kiadások	Beltűgyminisztérium ált. közig. kiadások	Országos határrendezési és határkiigazítási költség	országos	16 000	
44.			átmeneti kiadások	Miniszterelnökség	Határrendezési költségek		20 000	36 000

*Forrás: állami költségvetések törvényei Országos Törvénytár
Szerkesztette: Suba János*

2. táblázat. Az államhatár-megállapítás pénzügyi fedezetének megoszlása, költségvetési szervek és határszakaszok szerint Magyarországon 1890-1915 között a költségvetési törvények alapján

Table 2: Divison of the financial coverage for border designation according to budgetary entities and border segments in Hungary, 1890-1915, based on the budgetary laws.

Költségvetési szerv megnevezése						
Költségvetési év	Belügyminisztérium		Miniszterelnökség			Kiutalt összeg összesen
	Határszakasz megnevezése		Határszakasz megnevezése			
			Horvát	Stájer	Nincs neve	
1890		15 000				15 000
1891						
1892	6.000					6.000
1893	6.000					6.000
1894	6.000	10 000				16 000
1895	6 000	10 000				16 000
1896	6.000	10 000				16 000
1897	6.000	10 000				16 000
1898	6.000	10 000				16 000
1899	3 000	5 000				8 000
1900	26 000	12 000				38 000
1900		200 000				200 000
1901	16 000	12 000				28 000
1902	16 000					16 000
1903	16 000					16 000
1904	16 000		14 000	25 356		55 356
1905						
1906	16 000	10 000	14 000	25 356		65 356
1907	16 000		14 000	25 000		55 000
1908	16 000				20 000	36 000
1909	16 000				20 000	36 000
1910						
1911	16 000				20 000	36 000
1912	16 000				20 000	36 000
1913	16 000				20 000	36 000
1914/15	16 000				20 000	36 000
Összesen 1	263 000	304 000	42 000	75 712	120 000	804 712
Összesen 2	567 000		237 712			804 712

Forrás: állami költségvetések törvényei Országos Törvénytár
Szerkesztette: Suba János